

ФУНКЦІОНАЛЬНА ОЦІНКА В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРОЦЕДУРА ВИКОРИСТАННЯ АНКЕТИ
ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ

ЗЕНОН ҐАЙДЖИЦА, ЕДИТА ВІДАВСКА,
СТАНІСЛАВА БИРА, ЕВА ДОМАГАЛА-ЗИШЬК,
БЕАТА ЯХІМЧАК, РАДОСЛАВ ПЬОТРОВІЧ

Функціональна оцінка в інклюзивній освіті

Зенон Гайджіца, Едита Відавска,
Станіслава Бира, Ева Домагала-Зишък,
Беата Яхімчак, Радослав Пьотровіч

Публікація підготовлена в рамках завдання, виконаного під назвою «Організація та реалізація інноваційно-впроваджувального проєкту в галузі функціональної оцінки».

Проект реалізується на підставі договору № MEiN/2022/DWEW/1070 у період з 27 квітня 2022 року до 31 грудня 2023 року за фінансування Міністерства освіти і науки; з 1 січня до 30 квітня 2024 року фінансується за кошти Міністерства науки і вищої освіти та перебуває під змістовним наглядом Міністерства національної освіти.

Витрати на видання цієї публікації були частково профінансовані AT Wydawnictwo, що знаходиться у Кракові.

ISBN: 978-83-66445-38-3

<https://doi.org/10.59862/A9cXORX0aNvp>

CC-BY-NC-ND-4.0

Рекомендована форма цитування:

Гайдзца З., Відавська Е., Бира С., Домагала-Жиск Е., Яхімчак Б., Піотровіц Р. (2024). Функціональне оцінювання в інклюзивній освіті – теоретичні положення та порядок використання Опитувальника функціонального оцінювання школи. Катовіце–Краків: Видавництво А.Т.

Ця публікація є передруком фрагмента багатосимваторської монографії:
Gajdzica Z., Widawska E., Byra S., Domagała-Zyśk E., Jachimczak B., Piotrowicz R., Neroj E., (2024). Ocena funkcjonalna w szkole dla każdego – założenia, pomiar, zastosowanie. Katowice–Kraków: AT Wydawnictwo.

AT Wydawnictwo

www.atwydawnictwo.pl

Зміст

Передмова	4
Теоретична концепція та процес конструювання інструменту	6
Презентація та використання інструменту	9
Застосування Анкети шкільної функціональної оцінки (АШФО).	9
▶ АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) – I-III КЛАСИ	10
▶ АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) для IV-VI класів	14
▶ АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) для VII-VIII класів	18
▶ АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) для старших класів	22
Норми показників – з урахуванням віку та статі респондентів.	26
Процедура проведення Шкільної функціональної оцінки.	29
▶ Етап 1. Попередні дії	31
▶ Етап 2. Функціональне спостереження	31
▶ Етап 3. Засідання Консультативної групи	32
▷ Етап 3а. Загальне розуміння ситуації учня.	32
▷ Етап 3б. Створення плану освітнього та фахового супроводу	33
▶ Етап 4. Моніторинг перебігу супроводу	34
▶ Етап 5. Оцінка плану освітнього та фахового супроводу	34
Бібліографія	35

.....

Якнайшвидша і найточніша оцінка потреб дитини/учня дозволяє виявити бар'єри на шляху її/його розвитку та спланувати супровід. Ці два процеси є ключовими в організації розвитку всіх учнів, хоча в педагогічній традиції їх помилково відносять, насамперед, до дітей та молоді, які отримують психолого-педагогічну супровід. Реалізація завдань щодо якнайшвидшої оцінки функціонування, потребує відповідних стандартизованих інструментів. Одним із них є представлена нижче (АШФО).

Цей інструмент було розроблено в результаті діяльності Міністерства національної освіти (раніше Міністерство освіти і науки), спрямованої на

упорядкування процесу діагностики/оцінювання дітей та учнів у системі освіти, і є результатом його попередніх версій (Domagała-Zyśk i in., 2022].

Пропонуємо АШФО з переконанням, що це простий у використанні інструмент. Його використання не потребує спеціальних діагностичних компетентностей – важливі, насамперед, ґрунтовне розуміння учня та знання, які входять до базового канону компетентностей кожного вчителя. Ми переконані, що АШФО допоможе кожному вчителю в процесі оцінювання потреб учнів, а отже, стане інструментом, який полегшить щоденну роботу.

Теоретична концепція та процес конструювання інструменту

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) – це інструмент, який використовується для функціональної оцінки учня на всіх етапах початкової та середньої школи. Процес конструювання цього інструменту містив кілька послідовних етапів, при чому перехід до наступних етапів побудови базувався на аналізі та оцінці результатів досліджень, що неодноразово вимагало поновної поглибленої інтерпретації та модифікації раніше сформульованих припущень.

Процесу побудови Анкети шкільної функціональної оцінки (АШФО) передував валідаційний аналіз інструменту: Карта спостереження за учнем (КСУ), розроблена командою у складі: Е. Домагала-Зишк, К. Маріяньчик, І. Хшановска, М. Чарноцька, Б. Яхімчак, М. Олемпска-Висоцка, В. Отрембські, Б. Папуда-Доліньска, К. Павляк, Д. Подгурска-Яхнік (Domagała-Zyśk i in., 2022). Цей аналіз було проведено на основі результатів, отриманих у групі 2660 учнів, зібраних із загальнонаціонального населення Польщі (36 повітів). Результати валідації надали вагомих аргументів для розроблення значно скороченої версії інструменту, який, при збереженні теоретичних припущень, що посиляються на припущення Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, можна було б використовувати для функціональної оцінки учня на різних етапах його освіти.

Робота, проведена над модифікацією Карти спостереження за учнем (КСУ), була пов'язана з такими значними змінами у розмірі та змісті інструменту, що нарешті було запропоновано нову анкету для визначення шкільної функціональної оцінки на кожному етапі навчання (I-III класи, IV-VI класи, VII-VIII класи, старші класи). Його було названо: Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО). Вміщені в до нього твердження створювали 9 областей функціонування, описаних у моделі Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я

(МКФ): навчання і застосування знань; загальні завдання та обов'язки, Комунікація, моторика, мобільність – включаючи рухливість і мануальну активність піклування про себе, самообслуговування та самостійність, міжособистісні взаємодії та стосунки; домашнє життя; шкільна освіта та життя в громаді. Проте кількість включених до них тверджень суттєво відрізнялася в АШФО: вона була значно меншою, а після ретельного обговорення їх зміст було звужено для отримання більшої однозначності та покращення оцінки конкретних дій/поведінок. Крім того, вміщені в АШФО твердження оцінювалися за іншою шкалою, ніж у Листі спостереження за учнем (КСУ). У Карті спостереження за учнем (Domagała-Zysk i in., 2022), запропоновано наступну шкалу для оцінки наявності даної поведінки: так; так, коли отримує супровід іншої людини; так, коли отримує технічний супровід; так, коли отримує більше часу і ні. В експериментальних дослідженнях використовувалися такі варіанти відповідей: так, ні, іноді.

Дослідження з використанням експериментальної версії АШФО проведено серед 3593 учнів, згідно з припущеннями МКФ за 9 областями функціонування: навчання і застосування знань; загальні завдання та обов'язки, комунікація, моторика, мобільність – включаючи рухливість і мануальну активність; піклування про себе, самообслуговування та самостійність, міжособистісні взаємодії та стосунки; домашнє життя; шкільна освіта та життя в громаді. Група респондентів містила 864 учнів I-III класів, 911 учнів IV-VI класів, 842 учнів VII-VIII класів та 976 учнів старших класів. Результати, отримані під час дослідження, підтвердили позитивні психометричні властивості цього інструменту вимірювання, обґрунтовуючи його діагностичну корисність на всіх етапах навчання. Для кожної версії АШФО констатовано задовільні показники надійності.

Обговорення ефектів перевірки психометричних властивостей інструменту виявило додаткові причини для його вдосконалення, переважно з огляду на зміст деяких тверджень та використаної шкали оцінювання. У результаті були введені подальші модифікації, переважно у областях функціонування: загальні завдання та обов'язки, міжособистісні взаємодії та стосунки; домашнє життя; шкільна освіта; життя в громаді. Змінено також шкалу, за якою респондент оцінює активності учня в окремих областях функціонування. Замість варіанту: так, ні, інколи використано 5-бальну шкалу, де 1 означає малою мірою, 5 – дуже великою мірою.

Остаточну версію АШФО було перевірено в наступних дослідженнях за участю 5235 осіб, зокрема 3838 вчителів і 1397 батьків (I-III класи:

1341 – 998 вчителів, 343 батьків; IV-VI класи: 1339 – 983 вчителі та 356 батьків; VII-VIII класи – 876 вчителів та 348 батьків; старші класи: 1331 – 981 вчителів і 350 батьків. З точки зору психометрії перевірено не лише версію для вчителів, але й для батьків, що підвищує діагностичну корисність запропонованого АШФО.

Кожну версію Анкети шкільної функціональної оцінки (АШФО) (I-III, IV-VI, VII-VIII класи, старші класи) проаналізовано за допомогою описової статистики з точки зору надійності (розраховано коефіцієнт альфа Кронбаха) та критеріальної валідності (встановлено кореляційні показники з вимірюваннями, які повинні бути за припущеннями пов'язані з результатами АШФО). Усі аналізи проводились в обох вибірках: для вчителів і для батьків. Порівняння результатів за окремими напрямками функціонування та загального результату АШФО проводилося за допомогою t-критерію Стьюдента для незалежних даних. Зі свого боку, для порівняння результатів, отриманих в окремих областях функціонування, було розраховано M_j - одиничне середнє, шляхом ділення загального результату даної області функціонування на кількість тверджень, що її складають. Така обчислювальна процедура є необхідною через різноманітну кількість тверджень, які становлять окремі області функціонування учня. Чим вищий результат у тій чи іншій області функціонування, тим менші проблеми вчитель або батьки спостерігають у учня. А більш низькі результати вказують на труднощі в даній області функціонування. Окрім результатів за окремими областями функціонування, розраховувався загальний результат для всієї анкети.

Останнім аналітичним етапом було переведення необроблених результатів у скорочену шкалу – для загального результату, для кожної версії АШФО. Процедура такого перерахунку результатів дозволяє визначити низький, середній і високий результати.

Презентація та використання інструменту

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) доступна у чотирьох версіях: для учнів I-III класів (52 твердження), IV-VI класів (52 твердження), VII-VIII класів (50 тверджень) початкової школи та старших класів (54 твердження). Цей інструмент має версію, яка заповнюється вчителем і батьками. Усі версії АШФО були психометрично перевірені. Детальну інформацію про цей процес можна знайти в монографії (Gajdzica i in., 2024).

Застосування Анкети шкільної функціональної оцінки (АШФО)

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) – це інструмент, який використовується для визначення діапазону поведінки учнів в областях активності та участі в процесі шкільної функціональної оцінки. Вона складається з 4 версій, призначених для учнів початкової школи I-III, IV-VI та VII-VIII класів, а також для старших класів. Може використовуватися вчителем (який добре знає учня) і батьками. Перевірені психометричні властивості, як у версії для вчителів, так і для батьків, підтверджують їхню ретельність і точність. Результати, отримані за допомогою АШФО (загальний результат і результати для окремих областей функціонування), можуть надати попередню інформацію про труднощі (або їхню відсутність), які відчуває учень у конкретних видах активності/поведінки. Дослідження класних колективів із використанням АШФО може надати так звані діагностичні результати, спрямовані на виявлення учнів, функціонування яких, після поглибленої діагностики, потребуватиме супроводу.

АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) – I-III КЛАСИ

(Z. Gajdzica, S. Byra, E. Domagała-Zyśk, B. Jachimczak, R. Piotrowicz, E. Widawska, 2024)

Інструкція:

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) – це інструмент, який використовується для визначення можливостей і потреб осіб в області їхньої активності та участі в різних ситуаціях, у яких можуть опинитися особи їхнього віку. Оцінка активності розподіляється за 9 областями, визначеними як ключові для активностей та участі в Міжнародній класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Особа, яка заповнює аркуш, оцінює активність **після спостереження протягом кількох тижнів** за функціонуванням вказаного учня. В анкеті необхідно вказати якою мірою проявляється ця поведінка (активність) за такою шкалою: 1 (малою мірою) 2 3 4 5 (дуже великою мірою).

Область 1. Навчання і застосування знань							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
1	зосереджує зорову увагу на людях, новому об'єкті, ситуації	1	2	3	4	5	d110
2	уважно слухає висловлювання вчителя, однокласників та оточуючих	1	2	3	4	5	d115
3	декламує вірші, співає пісні, повторює дитячі оповідання/казки	1	2	3	4	5	d135
4	розпізнає та називає всі букви абетки	1	2	3	4	5	d140
5	вміє ділити слова на звуки, правильно розрізняє і називає звуки на початку, в середині та в кінці слів.	1	2	3	4	5	d140
6	копіює літери, цифри, фігури, складні візерунки фігур	1	2	3	4	5	d145
7	рачує предмети в обсязі, вивченому на уроках математики	1	2	3	4	5	d150
8	користується числами та математичними символами для вирішення задач	1	2	3	4	5	d150
9	вчиться самостійно виконувати нові види активності та завдання, використовує різні стратегії навчання	1	2	3	4	5	d155
10	формулює і використовує терміни	1	2	3	4	5	d163

Область 1. Навчання і застосування знань

11	записує літери, цифри та символи з пам'яті	1	2	3	4	5	d170
12	самостійно записує речення та тексти для передачі інформації	1	2	3	4	5	d170
13	виконує обчислення з використанням математичних правил	1	2	3	4	5	d172
14	експериментує, шукає рішення, самостійно здобуває знання та вміння	1	2	3	4	5	d175
15	приймає рішення, обирає з різних варіантів	1	2	3	4	5	d177

Область 2. Загальні завдання і вимоги

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
16	доводить виконання завдання до кінця	1	2	3	4	5	d210
17	виконує кілька завдань послідовно або одночасно	1	2	3	4	5	d220
18	виконує щоденні обов'язкові дії відповідно до віку	1	2	3	4	5	d230
19	розуміє та приймає необхідні зміни розпорядку дня, пов'язані з поточними потребами та подіями	1	2	3	4	5	d230
20	справляється зі стресом під час шкільних виступів, відповідей, контрольної роботи, іспиту	1	2	3	4	5	d240
21	просить інших про супровід у складних ситуаціях	1	2	3	4	5	d240

Область 3. Комунікація

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
22	розуміє і виконує прості вербальні інструкції, щоб щось зробити	1	2	3	4	5	d310
23	розуміє значення природних або умовних жестів (наприклад, <i>палець на губах як тиша!</i>)	1	2	3	4	5	d315
24	розуміє значення часто вживаних знаків і символів	1	2	3	4	5	d315
25	охоче активно бере участь у розмові в присутності знайомих і близьких людей, у спілкуванні з однолітками	1	2	3	4	5	d330
26	розповідає про те, що сталося, відбувається, станеться в майбутньому	1	2	3	4	5	d350
27	за допомогою жестів і міміки вміє привернути до себе чийсь увагу, вимагати чогось, висловити свої емоції та очікування.	1	2	3	4	5	d335
28	вміє написати короткий текст для передачі інформації	1	2	3	4	5	d345
29	вступає та продовжує розмову з іншою особою, дотримуючись правил діалогу	1	2	3	4	5	d350

Область 4. Моторика, мобільність – включаючи рухливість і мануальну активність						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
30 виконує скоординовані дії з використанням предметів, приборів та інструментів	1	2	3	4	5	d440
31 контролює положення свого тіла під час виконання завдань і дій	1	2	3	4	5	d450
32 ходить і бігає плавно та скоординовано	1	2	3	4	5	d450
33 вправно пересувається по класу та поза ним на території школи	1	2	3	4	5	d450

Область 5. Самообслуговування						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
34 дбає про особисту гігієну	1	2	3	4	5	d510
35 користується туалетом, також поза домом	1	2	3	4	5	d530
36 дотримується правил безпеки на території школи та вдома	1	2	3	4	5	d570
37 вміє сигналізувати про погіршення стану здоров'я і просити про допомогу при поганому самопочутті	1	2	3	4	5	d570

Область 6. Домашнє життя						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
38 утримує порядок навколо себе	1	2	3	4	5	d640
39 допомагає з дрібною роботою по дому	1	2	3	4	5	d640

Область 7. Міжособистісні взаємодії та стосунки						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
40 виявляє повагу і сердечність у стосунках з іншими людьми	1	2	3	4	5	d710
41 конструктивно реагує на позитивну та негативну інформацію про себе	1	2	3	4	5	d710
42 толерантний і привітний у стосунках з однолітками	1	2	3	4	5	d710
43 контролює свої емоції у відносинах з однолітками	1	2	3	4	5	d720
44 підтримує та контролює взаємні контакти з дорослими та однолітками відповідно до ситуації та соціально прийнятним способом	1	2	3	4	5	d750
45 реагує на небезпеку при контакті з незнайомими особами	1	2	3	4	5	d730
46 встановлює та підтримує контакти з однолітками в класі або за місцем проживання	1	2	3	4	5	d750
47 підтримує стосунки з іншими членами сім'ї, крім батьків	1	2	3	4	5	d760

Область 8. Шкільна освіта							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
48	виконує шкільні обов'язки – регулярно бере участь у шкільних заняттях	1	2	3	4	5	d820
49	співпрацює з однолітками в школі	1	2	3	4	5	d820
50	якщо відчуває труднощі в навчанні, звертається за допомогою до вчителя або іншої особи	1	2	3	4	5	d820

Область 9. Життя в громаді, соціальне і громадське життя							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
51	бере участь у вільних іграх та позакласних розвагах	1	2	3	4	5	d920
52	бере участь в організованих позаурочних заняттях	1	2	3	4	5	d920

АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) для IV-VI класів

(Z. Gajdzica, S. Byra, E. Domagała-Zyśk, B. Jachimczak, R. Piotrowicz, E. Widawska 2024)

Інструкція:

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) – це інструмент, який використовується для визначення можливостей і потреб осіб в області їхньої активності та участі в різних ситуаціях, у яких можуть опинитися особи їхнього віку. Оцінка активності розподіляється за 9 областями, визначеними як ключові для активностей та участі в Міжнародній класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Особа, яка заповнює Карту, оцінює активність **після спостереження протягом кількох тижнів** за функціонуванням вказаного учня/учениці. В анкеті необхідно вказати якою мірою проявляється ця поведінка (активність) за такою шкалою: 1 (малою мірою) 2 3 4 5 (дуже великою мірою).

Область 1. Навчання і застосування знань						
Учень:		1	2	3	4	5 Код МКФ
1	зосереджує зорову увагу на новому об'єкті, цікавій ситуації	1	2	3	4	5 d110
2	розпізнає та інтерпретує представлений графічно контент: малюнки, фотографії, діаграми, мапи	1	2	3	4	5 d110
3	уважно слухає висловлювання вчителів, однолітків та інших осіб із оточення	1	2	3	4	5 d115
4	відрізняє справжню інформацію від вигаданої	1	2	3	4	5 d132
5	описує ситуації, почуття та поведінку різних людей	1	2	3	4	5 d133
6	створює прості історії, оповідання	1	2	3	4	5 d133
7	вчиться самостійно виконувати нові види активності та завдання, використовує різні стратегії навчання	1	2	3	4	5 d155
8	формулює і використовує терміни	1	2	3	4	5 d163
9	логічним чином обґрунтовує свої судження	1	2	3	4	5 d163
10	аналізує та інтерпретує прочитаний текст	1	2	3	4	5 d166
11	записує висловлювання з кількох речень на певну тему в простих текстових формах	1	2	3	4	5 d170
12	використовує алгоритми письмових дій та стратегії обчислення в пам'яті в обсязі, вивченому на уроках математики	1	2	3	4	5 d172

Область 1. Навчання і застосування знань

13	вміє помічати проблеми у своєму оточенні	1	2	3	4	5	d175
14	приймає рішення, обирає з різних варіантів	1	2	3	4	5	d177

Область 2. Загальні завдання і вимоги

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
15	доводить виконання завдання до кінця	1	2	3	4	5	d210
16	виконує та доводить до кінця багато дій одночасно	1	2	3	4	5	d220
17	виконує щоденні обов'язкові дії відповідно до віку	1	2	3	4	5	d230
18	розуміє та приймає необхідні зміни розпорядку дня	1	2	3	4	5	d230
19	справляється зі стресом, пов'язаним із виконанням повсякденних завдань	1	2	3	4	5	d240
20	сигналізує про потребу супроводу та шукає допомоги в інших людей у важких ситуаціях	1	2	3	4	5	d240

Область 3. Комунікація

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
21	розуміє і реагує на скеровані до нього складні усні повідомлення	1	2	3	4	5	d310
22	розуміє значення специфічних, умовних жестів	1	2	3	4	5	d315
23	розуміє пряме і переносне значення текстів, які читає, зокрема й тих, що містять метафори	1	2	3	4	5	d325
24	висловлюється про конкретні ситуації «тут і зараз»	1	2	3	4	5	d330
25	висловлюється стосовно речей, подій і явищ, виходячи за межі актуального контексту «тут і зараз»	1	2	3	4	5	d330
26	за допомогою жестів і міміки вміє привернути до себе чинює увагу	1	2	3	4	5	d335
27	пише простий текст, що складається, принаймні, з 5 змістовних і зрозумілих та пов'язаних із собою речень	1	2	3	4	5	d345
28	ініціює та продовжує розмову з іншою особою, обмінюється з нею своїми думками та поглядами	1	2	3	4	5	d350

Область 4. Моторика, мобільність – включаючи рухливість і мануальну активність

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
29	використовує руки для виконання точних дій	1	2	3	4	5	d440
30	ходить і бігає плавно та скоординовано	1	2	3	4	5	d450

Область 5. Самообслуговування						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
31 дбає про особисту гігієну	1	2	3	4	5	d510
32 виконує оздоровчі заходи	1	2	3	4	5	d570
33 дотримується правил безпеки на території школи та поза нею	1	2	3	4	5	d570
34 сигналізує про погіршення стану здоров'я і при необхідності просить про допомогу	1	2	3	4	5	d570

Область 6. Домашнє життя						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
35 підтримує порядок у своєму оточенні, використовуючи побутову техніку	1	2	3	4	5	d640
36 виконує обов'язки, пов'язані з веденням господарства відповідно до віку	1	2	3	4	5	d640

Область 7. Міжособистісні взаємодії та стосунки						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
37 виявляє повагу і сердечність у стосунках з іншими людьми	1	2	3	4	5	d710
38 конструктивно реагує на позитивну та негативну інформацію про себе, завдання, які виконує	1	2	3	4	5	d710
39 у відносинах з однолітками поводить себе толерантно і доброзичливо	1	2	3	4	5	d710
40 контролює свої емоції у відносинах з однолітками	1	2	3	4	5	d720
41 контролює свою поведінку під час міжособистісних контактів	1	2	3	4	5	d720
42 вміє отримати інформацію від незнайомої людини	1	2	3	4	5	d730
43 вміє реагувати на помічену небезпеку при контакті з незнайомими особами	1	2	3	4	5	d730
44 встановлює та підтримує контакти з учителями, вихователями, терапевтами/працівниками школи	1	2	3	4	5	d740
45 встановлює та підтримує контакти з однолітками в класі або за місцем проживання	1	2	3	4	5	d750
46 підтримує стосунки з іншими членами сім'ї, крім батьків	1	2	3	4	5	d760

Область 8. Шкільна освіта						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
47 виконує шкільні обов'язки, регулярно бере участь у шкільних заняттях	1	2	3	4	5	d820
48 виконує обов'язки, що впливають із ролі учня	1	2	3	4	5	d820

Область 8. Шкільна освіта

49	встановлює відносини з однолітками: встановлює міцні дружні стосунки, є активним учасником групи однолітків, вміє співпрацювати в групі під час уроків	1	2	3	4	5	d820
50	якщо відчуває труднощі в навчанні, звертається за допомогою до вчителя або іншої особи	1	2	3	4	5	d820

Область 9. Життя в громаді, соціальне і громадське життя

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
51	ініціює позаурочні зайняття	1	2	3	4	5	d920
52	має хобі, що вимагає активності та творчості	1	2	3	4	5	d920

АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) для VII-VIII класів

(Z. Gajdzica, S. Byra, E. Domagała-Zyśk, B. Jachimczak, R. Piotrowicz, E. Widawska 2024)

Інструкція:

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) – це інструмент, який використовується для визначення можливостей і потреб осіб в області їхньої активності та участі в різних ситуаціях, у яких можуть опинитися особи їхнього віку. Оцінка активності розподіляється за 9 областями, визначеними як ключові для активностей та участі в Міжнародній класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Особа, яка заповнює аркуш, оцінює активність **після спостереження протягом кількох тижнів** за функціонуванням вказаного учня. В анкеті необхідно вказати якою мірою проявляється ця поведінка (активність) за такою шкалою: 1 (малою мірою) 2 3 4 5 (дуже великою мірою).

Область 1. Навчання і застосування знань						
Учень:		1	2	3	4	5 Код МКФ
1	зосереджує зорову увагу на новому об'єкті, цікавій ситуації	1	2	3	4	5 d110
2	розпізнає та інтерпретує представлений графічно контент: малюнки, фотографії, діаграми, мапи	1	2	3	4	5 d115
3	уважно слухає і правильно сприймає висловлювання вчителів, однолітків та інших людей із оточення	1	2	3	4	5 d115
4	відрізняє справжню інформацію від вигаданої	1	2	3	4	5 d132
5	описує ситуації, почуття та поведінку різних людей	1	2	3	4	5 d170
6	створює різноманітні письмові висловлювання з урахуванням їх характерних ознак	1	2	3	4	5 d170
7	співпрацює з іншими у сфері мисленнєвої активності	1	2	3	4	5 d163
8	логічним чином обґрунтовує свої судження	1	2	3	4	5 d163
9	аналізує та інтерпретує прочитаний текст	1	2	3	4	5 d166
10	шукає інформацію в науково-популярних текстах	1	2	3	4	5 d166
11	помічає проблеми в своєму оточенні	1	2	3	4	5 d175
12	вибирає активності, завдання, способи дії з кількох варіантів	1	2	3	4	5 d175

Область 2. Загальні завдання і вимоги

Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
13 організовує спосіб і умови виконання взятого завдання	1	2	3	4	5	d210
14 доводить завдання до кінця	1	2	3	4	5	d210
15 виконує щоденні обов'язкові дії відповідно до віку	1	2	3	4	5	d230
16 розуміє та приймає необхідні зміни розпорядку дня, пов'язані з поточними потребами та подіями	1	2	3	4	5	d230
17 належним чином розпоряджається часом, щоб виконати заплановані в розпорядку дня дії	1	2	3	4	5	d230
18 справляється зі стресом, пов'язаним із виконанням повсякденних завдань	1	2	3	4	5	d240
19 сигналізує про потребу супроводу та шукає допомоги в інших людей у важких ситуаціях	1	2	3	4	5	d240

Область 3. Комунікація

Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
20 розуміє і реагує на скеровані до нього складні усні повідомлення	1	2	3	4	5	d310
21 розуміє та реагує на повідомлення, передані невербально за допомогою мови тіла	1	2	3	4	5	d315
22 розуміє пряме і переносне значення текстів, які читає, зокрема й тих, що містять метафори	1	2	3	4	5	d325
23 висловлюється про конкретні ситуації «тут і зараз»	1	2	3	4	5	d330
24 висловлюється стосовно речей, подій і явищ, виходячи за межі актуального контексту «тут і зараз», розповідає про події, переживання, розповідає історії з багатьма деталями	1	2	3	4	5	d330
25 невербально висловлює своє схвалення або його відсутність	1	2	3	4	5	d335
26 пише текст, що складається принаймні з 10-12 змістовних і зрозумілих та пов'язаних із собою речень	1	2	3	4	5	d345
27 ініціює та продовжує розмову з іншою особою, знайомою або незнайомою, обмінюється з нею своїми думками та поглядами.	1	2	3	4	5	d350

Область 4. Моторика, мобільність – включаючи рухливість і мануальну активність

Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
28 виконує точні дії, що вимагають мануальної справності	1	2	3	4	5	d440
29 ходить і бігає плавно та скоординовано	1	2	3	4	5	d450

Область 5. Самообслуговування						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
30 дбає про особисту гігієну	1	2	3	4	5	d510
31 виконує оздоровчі заходи	1	2	3	4	5	d510
32 дотримується правил безпеки на території школи та поза нею	1	2	3	4	5	d570
33 сигналізує про погіршення стану здоров'я і при необхідності просить про допомогу	1	2	3	4	5	d570

Область 6. Домашнє життя						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
34 підтримує порядок навколо себе за допомогою побутової техніки	1	2	3	4	5	d640
35 виконує обов'язки, пов'язані з веденням господарства відповідно до віку	1	2	3	4	5	d640

Область 7. Міжособистісні взаємодії та стосунки						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
36 виявляє повагу і сердечність у стосунках з іншими людьми	1	2	3	4	5	d710
37 конструктивно реагує на позитивну та негативну інформацію про себе, завдання, які виконує	1	2	3	4	5	d710
38 контролює свої емоції у відносинах з однолітками	1	2	3	4	5	d720
39 контролює свою поведінку під час міжособистісних контактів	1	2	3	4	5	d720
40 вміє отримати інформацію від незнайомої людини	1	2	3	4	5	d730
41 вміє реагувати на помічену небезпеку при контакті з незнайомими особами	1	2	3	4	5	d730
42 встановлює та підтримує задовільні контакти з учителями, вихователями, терапевтами/працівниками школи	1	2	3	4	5	d740
43 встановлює та підтримує контакти з однолітками в класі або за місцем проживання	1	2	3	4	5	d750
44 підтримує стосунки з іншими членами сім'ї, крім батьків	1	2	3	4	5	d760

Область 8. Шкільна освіта						
Учень:	1	2	3	4	5	Код МКФ
45 виконує шкільні обов'язки – регулярно бере участь у шкільних заняттях	1	2	3	4	5	d820
46 виконує обов'язки, що впливають із ролі учня	1	2	3	4	5	d820

Область 8. Шкільна освіта

47	підтримує правильні відносини з однолітками (наприклад, має міцні дружні стосунки з однолітками, зокрема дружні, є активним учасником групи однолітків, вміє співпрацювати в групі під час уроків)	1	2	3	4	5	d820
48	якщо відчуває труднощі в навчанні, звертається за допомогою до вчителя або іншої особи	1	2	3	4	5	d820

Область 9. Життя в громаді, соціальне і громадське життя

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
49	ініціює проведення позакласних зустрічей у колі колег	1	2	3	4	5	d920
50	має хобі, що вимагає активності та творчості	1	2	3	4	5	d920

АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ (АШФО) для старших класів

(Z. Gajdzica, S. Byra, E. Domagała-Zyśk, B. Jachimczak, R. Piotrowicz, E. Widawska, 2024)

Інструкція:

Анкета шкільної функціональної оцінки (АШФО) – це інструмент, який використовується для визначення можливостей і потреб осіб в області їхньої активності та участі в різних ситуаціях, у яких можуть опинитися особи їхнього віку. Оцінка активності розподіляється за 9 областями, визначеними як ключові для активностей та участі в Міжнародній класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Особа, яка заповнює аркуш, оцінює активність **після спостереження протягом кількох тижнів** за функціонуванням вказаного учня. В анкеті необхідно вказати якою мірою проявляється ця поведінка (активність) за такою шкалою: 1 (малою мірою) 2 3 4 5 (дуже великою мірою).

Область 1. Навчання і застосування знань							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
1	зосереджує зорову увагу на новому об'єкті, ситуації	1	2	3	4	5	d110
2	розпізнає та інтерпретує представлений графічно контент: малюнки, фотографії, діаграми, мапи	1	2	3	4	5	d110
3	уважно слухає висловлювання вчителів, однолітків та інших оточуючих осіб	1	2	3	4	5	d115
4	відрізняє справжню інформацію від вигаданої	1	2	3	4	5	d132
5	описує ситуації, почуття та поведінку різних людей	1	2	3	4	5	d133
6	зосереджується на завданні і доводить його до кінця	1	2	3	4	5	d160
7	співпрацює з іншими у сфері мисленнєвої діяльності (наприклад, метод драми, мозковий штурм, медіація)	1	2	3	4	5	d163
8	логічним чином обґрунтовує свої судження	1	2	3	4	5	d163
9	здійснює пошук інформації в науково-популярних, наукових, спеціалізованих текстах тощо.	1	2	3	4	5	
10	створює різноманітні письмові висловлювання з урахуванням їх характерних ознак	1	2	3	4	5	d170
11	виконує обчислення, застосовує закони математичних дій	1	2	3	4	5	d172

Область 1. Навчання і застосування знань

12	помічає проблеми в своєму оточенні	1	2	3	4	5	d175
13	вибирає найкращі рішення проблем і застосовує їх на практиці	1	2	3	4	5	d175
14	передбачає наслідки вибору та рішень, також у конфліктних ситуаціях	1	2	3	4	5	d177
15	вибирає предмети активності, завдання, способи дії з кількох запропонованих варіантів	1	2	3	4	5	d177

Область 2. Загальні завдання і вимоги

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
16	організовує спосіб і умови виконання взятого завдання	1	2	3	4	5	d210
17	доводить виконання завдання до кінця	1	2	3	4	5	d210
18	виконує щоденні обов'язкові дії відповідно до віку	1	2	3	4	5	d230
19	розуміє та приймає необхідні зміни розпорядку дня, пов'язані з поточними потребами та подіями	1	2	3	4	5	d230
20	належним чином розпоряджається часом, щоб виконати заплановані в плані заняття	1	2	3	4	5	d230
21	справляється зі стресом, пов'язаним з виконанням повсякденних завдань	1	2	3	4	5	d240
22	сигналізує про потребу супроводу та шукає допомоги в інших людей у важких ситуаціях	1	2	3	4	5	d240

Область 3. Комунікація

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
23	розуміє і реагує на скеровані до нього складні усні повідомлення	1	2	3	4	5	d310
24	розуміє та реагує на повідомлення, передані невербально	1	2	3	4	5	d315
25	розуміє пряме і переносне значення текстів, які читає, зокрема й тих, що містять метафори	1	2	3	4	5	d235
26	висловлюється в конкретних ситуаціях «тут і зараз»	1	2	3	4	5	d330
27	висловлюється стосовно речей, подій і явищ, виходячи за межі актуального контексту «тут і зараз»	1	2	3	4	5	d330
28	невербально висловлює своє схвалення або його відсутність	1	2	3	4	5	d335
29	пише довший текст, що складається принаймні з більше ніж 10 змістовних і зрозумілих та пов'язаних з собою речень	1	2	3	4	5	d345

Область 3. Комунікація							
30	ініціює та продовжує розмову з іншою особою, знайомою або незнайомою, в усній формі, обмінюється з нею своїми думками та поглядами	1	2	3	4	5	d350
31	ініціює та продовжує розмову з іншою особою у письмовій формі, обмінюється з нею своїми думками та поглядами	1	2	3	4	5	d350

Область 4. Моторика, мобільність – включаючи рухливість і мануальну активність							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
32	виконує точні дії, що вимагають спритності рук	1	2	3	4	5	d440
33	ходить і бігає плавно та скоординовано	1	2	3	4	5	d440

Область 5. Самообслуговування							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
34	дбає про особисту гігієну	1	2	3	4	5	d510
35	займається оздоровчою активністю та підтримує хорошу фізичну форму	1	2	3	4	5	d570
36	дотримується правил безпеки на території школи та поза нею	1	2	3	4	5	d570
37	сигналізує про погіршення здоров'я і просить допомоги через фізичні або психічні розлади	1	2	3	4	5	d570

Область 6. Домашнє життя							
Учень:		1	2	3	4	5	
38	піклується про порядок у місці праці/навчання/проживання, використовуючи для цього побутове приладдя	1	2	3	4	5	d640
39	має свої постійні обов'язки, пов'язані з веденням господарства відповідно до віку	1	2	3	4	5	d640

Область 7. Міжособистісні взаємодії та стосунки							
Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
40	виявляє повагу і сердечність у стосунках з іншими людьми	1	2	3	4	5	d710
41	конструктивно реагує на позитивну та негативну інформацію про себе	1	2	3	4	5	d710
42	контролює свої емоції у відносинах з однолітками	1	2	3	4	5	d720
43	контролює свою поведінку (зокрема, вербальну та фізичну агресію) під час міжособистісних контактів	1	2	3	4	5	d720
44	вміє реагувати на помічену небезпеку при контакті з незнайомими особами	1	2	3	4	5	d730

Область 7. Міжособистісні взаємодії та стосунки

45	встановлює та підтримує адекватні контакти з учителями, вихователями, терапевтами, керівниками професійної практики, керівниками на робочому місці/стажуванні	1	2	3	4	5	d740
46	встановлює та підтримує контакти з однолітками в класі або за місцем проживання	1	2	3	4	5	d750
47	підтримує стосунки з іншими членами сім'ї, крім батьків	1	2	3	4	5	d760

Область 8. Шкільна освіта

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
48	виконує шкільні обов'язки – регулярно бере участь у шкільних заняттях	1	2	3	4	5	d820
49	виконує обов'язки, що виникають із ролі учня	1	2	3	4	5	d820
50	підтримує відповідні стосунки з однолітками та вміє вирішувати конфліктні ситуації соціально прийнятним способом	1	2	3	4	5	d820
51	якщо відчуває труднощі в навчанні, звертається за допомогою до вчителя або іншої особи	1	2	3	4	5	d820
52	здатний зробити вибір відповідно до власних схильностей щодо продовження освіти стосовно своєї майбутньої професії (наприклад, аналізує власні ресурси, інтереси, здібності, компетентності, професійні схильності)	1	2	3	4	5	d820

Область 9. Життя в громаді, соціальне і громадське життя

Учень:		1	2	3	4	5	Код МКФ
53	ініціює проведення позакласних зустрічей у колі колег	1	2	3	4	5	d920
54	має хобі, що вимагає активності та творчості	1	2	3	4	5	d920

· Норми показників – з урахуванням · віку та статі респондентів

Необроблені результати АШФО для I-III класів були переведені в шкалу показників, після чого виділено низькі, середні та високі результати (табл. 18). Низькі результати коливаються від 1 до 4 показників, середні – від 5 до 7 показників, а високі – від 8 до 10 показників.

Таблиця 18. Норми показників – загальний результат АШФО (I-III класи)

опис результату	Версія для вчителів		Версія для батьків	
	Діапазони результатів	Показник	Діапазони результатів	Показник
високий результат	238-260	10	233-260	10
	218-237	9	214-232	9
	197-217	8	194-213	8
середній результат	175-196	7	172-193	7
	154-174	6	151-171	6
	135-153	5	132-150	5
низький результат	113-134	4	110-131	4
	91-112	3	90-109	3
	72-90	2	70-89	2
	52-71	1	52-69	1

Необроблені результати АШФО для IV-VI класів були переведені в шкалу показників, після чого виділено низькі, середні та високі результати (табл. 33). Низькі результати коливаються від 1 до 4 показників, середні – від 5 до 7 показників, а високі – від 8 до 10 показників.

Таблиця 33. Норми показників – загальний результат АШФО (IV-VI класи)

опис результату	Версія для вчителів		Версія для батьків	
	Діапазони результатів	Показник	Діапазони результатів	Показник
високий результат	232-260	10	236-260	10
	216-231	9	216-235	9
	193-215	8	195-215	8
середній результат	175-191	7	175-194	7
	153-174	6	158-174	6
	132-152	5	135-157	5
низький результат	111-130	4	113-134	4
	92-110	3	94-112	3
	71-91	2	72-93	2
	52-70	1	52-71	1

Необроблені результати АШФО для VII-VIII класів були переведені в шкалу показників, після чого виділено низькі, середні та високі результати (табл. 49). Низькі результати коливаються від 1 до 4 показників, середні – від 5 до 7 показників, а високі – від 8 до 10 показників.

Таблиця 49. Норми показників – загальний результат АШФО (VII-VIII класи)

опис результату	Версія для вчителів		Версія для батьків	
	Діапазони результатів	Показник	Діапазони результатів	Показник
високий результат	231-250	10	230-250	10
	211-230	9	209-229	9
	188-210	8	187-208	8
середній результат	172-187	7	170-186	7
	150-171	6	149-169	6
	129-149	5	130-148	5
низький результат	112-128	4	114-129	4
	90-111	3	91-113	3
	70-89	2	71-90	2
	50-69	1	50-70	1

Необроблені результати АШФО для старших класів були переведені в шкалу показників, після чого виділено низькі, середні та високі

результати (табл. 66). Низькі результати коливаються від 1 до 4 показників, середні – від 5 до 7 показників, а високі – від 8 до 10 показників.

Таблиця 66. Норми показників – загальний результат АШФО (старші класи)

опис результату	Версія для вчителів		Версія для батьків	
	Діапазони результатів	Показник	Діапазони результатів	Показник
високий результат	248-270	10	249-270	10
	226-247	9	225-248	9
	204-225	8	204-224	8
середній результат	184-203	7	185-203	7
	164-183	6	163-184	6
	142-163	5	143-162	5
низький результат	119-141	4	121-142	4
	96-118	3	97-120	3
	73-95	2	74-96	2
	54-72	1	54-73	1

Процедура проведення Шкільної функціональної оцінки

Процес Шкільної функціональної оцінки завжди має характеризуватися – це відповіддю на труднощі, помічені дитиною, її батьками чи вчителями в області успішного повсякденного функціонування вдома чи в шкільному середовищі. Помічені труднощі не мають бути підтверджені клінічно. Функціональна оцінка проводиться як у ситуаціях, коли дитина має критеріальний діагноз і вимагає супроводу в повсякденному функціонуванні, так і коли виявлені труднощі не базуються на психологічному чи медичному діагнозі. Тому достатньою підставою для початку проведення функціональної оцінки є повідомлення про таку потребу дитиною, вчителем чи батьками.

Водночас слід додати, що функціональну оцінку не слід розглядати як процес, в якому має брати участь кожна дитина, оскільки вона не має характеру класичної профілактичної діагностики якоїсь проблеми. Для цього використовуються інші психологічні та педагогічні інструменти (наприклад, інструменти, що дозволяють виявити ранні ознаки аутизму, початки труднощів із читанням та письмом або інші розлади).

Факт встановлення в учня критеріального діагнозу (наприклад, підтвердження інвалідності), не повинен автоматично запускати процес функціональної оцінки. Особа зі встановленою інвалідністю не обов'язково має відчувати труднощі щодо активностей та участі: маючи інвалідність, вона може не відчувати труднощів в області участі в уроках, проведенні вільного часу або встановленні значущих стосунків з іншими людьми. Однак функціональна оцінка буде необхідна в будь-якій ситуації, коли про такі труднощі було повідомлено.

Директор школи призначає особу або осіб у закладі освіти, які відповідають за проведення процесу функціональної оцінки. Залежно від розміру закладу освіти та інших факторів, цю роль може виконувати спеціальний педагог, шкільний психолог, шкільний педагог/ після відповідної

підготовки, це може бути вчитель початкових класів, який працює з даним класом, або класний керівник. Призначення координатора шкільної функціональної оцінки для конкретного учня є необхідним для вправного ходу процесу, який має динамічний характер і вимагає командної роботи. Це також потрібно батькам, для яких координатор є «першою контактною особою», яка може пояснити тонкощі процесу та вказати батькам на їхню роль у цьому процесі (див. Otrębski і in. 2022).

Відповідно до моделі біопсихосоціального сприйняття інвалідності та моделі, запропонованої Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ), у процесі функціональної оцінки враховуються чотири компоненти:

1. Діагностована інвалідність та дисфункції в області структур і функцій організму (за наявності).
2. Спектр можливостей активностей та участі в повсякденних ситуаціях.
3. Фактори середовища, важливі для функціонування особи.
4. Фактори особисті, суб'єктивні фактори, характерні ресурси даної особи.

Тому в процесі Шкільної функціональної оцінки використовується вся інформація про учня, зібрана шкільними спеціалістами або надана батьками. Особливо це стосується ситуацій, коли учень брав участь у процесі раннього супроводу розвитку в попередні роки або функціональна оцінка, що виконується, є черговою оцінкою під час його навчання. Документація з попередніх діагностик і оцінок, а також ходу і оцінки освітнього та спеціалізованого супроводу повинна бути передана має передатися особі, яка координує функціональну оцінку, щоб картина функціонування учня була якомога повнішою. Інформація, якою володіє координатор функціональної оцінки, може стосуватися, зокрема, діагностованих у дитини розладів структур і функцій тіла, та особистих ресурсів, які має учень (наприклад, високий рівень мотивації до навчання, хороші когнітивні компетенції, організаторський талант тощо).

Також рекомендується, щоб кожна школа мала актуальну інформацію про рівень доступності школи та її підготовку до навчання учнів із диференційованими потребами. Для цього можна використати, наприклад, Карту оцінки доступності школи (Gajdzica і in., 2024), яка оцінює доступність школи в архітектурній, освітній та соціально-емоційній областях. Наявність такої інформації або потенційне вжиття заходів для підвищення

рівня доступності на інституційному рівні дозволить краще підготувати освітнє середовище: зменшити навантаження на учнів та їхніх вчителів за допомогою модифікації та адаптації освітнього процесу до їхніх потреб.

Ключовим елементом процесу Шкільної функціональної оцінки є визначення потреб і можливостей учня щодо участі та активності. У цьому процесі використовуються, насамперед, шкали спостереження (див., наприклад, Domagała-Zyśk i in., 2022]. Хід процесу Шкільної функціональної оцінки з використанням інструменту Анкета шкільної функціональної оцінки представлено нижче (Gajdzica i in., 2024].

Етап 1. Попередні дії

Процес функціональної оцінки даного учня завжди починається щоразу, коли учень, його батьки, вчитель чи інший спеціаліст школи повідомить про таку потребу. Після прийняття такого рішення учасникам процесу роздаються листи аркуші спостереження – Анкета шкільної функціональної оцінки у тому варіанті, що відповідає віку учня. аркуші повинні бути роздані, щонайменше, 3 особам (наприклад, батькам дитини, вчителю початкових класів або вчителю-предметнику, шкільному спеціалісту).

Учасники ознайомлюються з аркушами і, якщо необхідно, координатор Шкільної функціональної оцінки пояснює правила проведення функціонального спостереження (див. Domagała-Zyśk, 2023), призначається дата зустрічі команди після завершення спостереження за учнем.

Етап 2. Функціональне спостереження

Важливо, щоб спостереження за учнем були не лише поверхневою констатацією фактів, але й мали характер поглибленого спостереження, в якому не тільки помічається дана поведінка, але й розглядаються можливі причини цієї поведінки (так звані спостереження ABC, Domagała-Zyśk, Knorik, Oszwa 2017, Domagała-Zyśk 2023). Завдання проведення такого спостереження за учнем (так зване «педагогічне спостереження») також вміщено до правових норм в освіті (див. Положення про організацію психолого-педагогічної допомоги від 30.04.2013 р. і пізніші). Спостереження за дитиною має тривати не менше 304 тижнів і стосуватися її функціонування в різних місцях: вдома, на уроках, у групі продовженого дня, у роздягальні, під час занять на свіжому повітрі та під час вільних

для відвідування позаурочних заходів тощо. Якщо особа, яка заповнює, аркуші, не може помітити певну поведінку дитини, вона розмовляє з людьми, які можуть знати про таку поведінку, наприклад, з батьками дитини, іншими вчителями, непедагогічними працівниками школи та ін.

Області функціонального спостереження стосуються не шкільних знань учня, а ряду проявів його поведінки, діяльності, компетентностей і навичок, необхідних для успішної діяльності в даному віці. Вони були зібрані в 9 областях, відповідно до моделі МКФ, і стосуються:

1. Навчання і застосування знань
2. Загальних завдань та обов'язків
3. Комунікації
4. Моторики
5. Самостійності та самообслуговування
6. Домашнього життя
7. Міжособистісних стосунків
8. Виконання ролі учня
9. Позашкільного соціального функціонування

Кожна поведінка учня оцінюється за 5-бальною шкалою, від 1, що означає, що поведінка має місце незначною мірою, до 5, що означає, що поведінка має місце дуже великою мірою.

Сама стадія функціонального спостереження за учнем вже забезпечує йому супровід, адже в цей час він отримує увагу дорослих. Іноді буває так, що вже на цьому етапі батьки або вчителі дитини розробляють стратегії супроводу, відповідні до ситуації.

Етап 3. Засідання Консультативної групи

Етап 3а. Загальне розуміння ситуації учня

Після закінчення функціонального спостереження, проводиться зустріч Консультативної групи за участю осіб, які спостерігають за дитиною. Головна мета зустрічі – порівняти спостереження щодо функціонування учня та спробувати зрозуміти суть труднощів, з якими він стикається. Дані, зібрані в інструменті АШФО, можна піддати кількісному аналізу – можна порівняти рівень функціонування учня з з точки зору активності та участі за показником, що відповідає віку та статі, й підготувати профіль функціонування особи.

Також надзвичайно важливо провести якісний аналіз зібраного матеріалу. Варто звернути особливу увагу на такі питання:

1. У яких областях спостерігається найбільше труднощів, а в яких їх немає?
2. Чи є якісь відмінності в оцінці появи конкретної поведінки дитини між різними спостерігачами? Що може бути причиною цих відмінностей?
3. Які додаткові спостереження не увійшли до аркуша АШФО?
4. Які сфери функціонування учня потребують подальшого, поглибленого медичного чи психологічного аналізу або діагностики?
5. Якщо функціональна оцінка проводиться вдруге чи в черговий раз – які відмінності спостерігаються між попередніми та поточними спостереженнями за функціонуванням учня?

Етап 3б. Створення плану освітнього та фахового супроводу

Після аналізу зібраних даних як з аркуша АШФО, так і з інших доступних Консультативній групі джерел, така група розробляє освітній та спеціалізований план супроводу. Важливо обрати 1-2 області, в яких здійснюватиметься супровід, чітко визначити цілі супроводу та дії, які здійснюватимуть різні особи.

Також Консультативна група рекомендує запропонований рівень супроводу¹:

- **РІВЕНЬ 1.** Супровід під час поточної роботи з учнем
- **РІВЕНЬ 2.** Додатковий супровід.
- **РІВЕНЬ 3.** Спеціалізований супровід.

Важливо, щоб у зустрічі взяли участь усі зацікавлені супроводом учня. На думку професора Холленвенгера (2007), така групова спроба зрозуміти ситуацію учня є більш ефективною, ніж серія індивідуальних бесід і консультацій, які проводяться, наприклад, батьками окремо зі шкільним педагогом і кожним із учителів дитини.

¹ Обговорення рівнів супроводу можна знайти в повній версії публікації: Gajdzica Z., Widawska E., Byra S., Domagała-Zyśk E., Jachimczak B., Piotrowicz R., Neroj E. (2024). Ocena funkcjonalna w szkole dla każdego – założenia, pomiar, zastosowanie. Katowice–Kraków: AT Wydawnictwo.

Етап 4. Моніторинг перебігу супроводу

Узгоджений на нараді план освітньо-фахового супроводу постійно контролюється як вчителями і шкільними спеціалістами, так і батьками. Весь час ведеться також активне педагогічне спостереження за діяльністю учня, а помічені зміни фіксуються в плані супроводу. Вони також можуть бути основою для внесення поточних змін до плану (збільшення або зменшення супроводу в тій чи іншій області, введення нових стратегій супроводу, якщо запропоновані раніше не працюють). План супроводу учня – це «живий» документ, а функціональне спостереження – це постійний процес супроводу дитини.

Етап 5. Оцінка плану освітнього та фахового супроводу

Після завершення запланованого супроводу (зазвичай через 3-5 місяців) проводиться оцінка плану супроводу. Якщо координатор Шкільної функціональної оцінки (після отримання думки батьків та вчителів) вважає це за доцільне – проводиться повторна функціональна оцінка за допомогою аркуша АШФО, завдяки якому можна помітити зміни у функціонуванні учня. Під час зустрічі Консультативної групи, з метою оцінки результатів, обговорюється обсяг досягнення цілей супроводу, і, якщо необхідно, модифікуються його стратегії та масштаби. Після першого періоду надання освітнього та спеціалізованого супроводу в школі, якщо супровід не приносить ефектів, Консультативна група також може прийняти рішення щодо направлення учня на поглиблену функціональну оцінку до спеціалізованого закладу, наприклад, Психолого-педагогічного консультаційного центру.

• Бібліографія

- Chrzanowska, I. (2019). Nauczyciele o szansach i barierach edukacji włączającej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Domagała-Zyśk E. (2023). Obserwacja funkcjonalna w modelu Szkolnej Oceny Funkcjonalnej. W: Chałas K., Buk-Cegiełka M. Funkcjonowanie szkoły i jej podmiotów wobec wyzwań cywilizacyjnych – teoria, badania, projektowanie zmian. Tom II, 73–82.
- Domagała-Zyśk E. (2024). Non-pedagogical school personnel as agents in the Functional Assessment of students with disabilities and special educational needs. *International Journal of Special Education*, 39(1), 53–59. DOI: <https://doi.org/10.52291/ijse.2024.39.6>
- Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U. (2017). Diagnoza funkcjonalna rozwoju społeczno-emocjonalnego uczniów w wieku 9–13 lat. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Domagała-Zyśk E., Mariańczyk K., Chrzanowska I., Czarnocka M., Jachimczak B., Olempska-Wysocka M., Otrębski W., Papuda-Dolińska B., Pawlak K., Podgórska-Jachnik D. (2022). Szkolna Ocena Funkcjonalna: Przebieg procesu w aspekcie oceny aktywności i uczestnictwa. Lublin: Wydawnictwo KUL. <http://hdl.handle.net/20.500.12153/4038>
- Gajdzica Z. (2020). Uczeń z lekką niepełnosprawnością intelektualną w szkole ogólnodostępnej. Nauczyciele o (nie)zmienianej sytuacji w kontekście kultury szkoły inkluzyjnej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gajdzica Z., Widawska E., Byra S., Domagała-Zyśk E., Jachimczak B., Piotrowicz R., Neroj E. (2024). Ocena funkcjonalna w edukacji włączającej. Ocena funkcjonalna w szkole dla każdego – założenia, pomiar, zastosowanie. Katowice–Kraków: AT Wydawnictwo.
- Graham L.J. (red.) (2024). Inclusive education for the 21st century. Theory, policy, and practice. London and New York: Routledge.
- Hollenweger J., Lienhard P. (2007). Konsultacje szkolne. Metodyka planowania działań wspierających oraz klasyfikacja działań z zakresu pedagogiki specjalnej. Bildungs-direktion Kanton Zürich (Resort Oświaty dla kantonu Zurych). Tłumaczenie: MEIN 2021, materiały wewnętrzne.
- Model edukacji dla wszystkich. (2020). Warszawa: MEN, dokument powielony.
- Otrębski W., Mariańczyk K., Amilkiewicz-Marek A., Bienkowska K. I., Domagała-Zyśk E., Kostrubiec-Wojtachnio B., Papuda-Dolińska B., Pisula E. (2022). Standardy

przebiegu oceny funkcjonalnej oraz planowania wsparcia edukacyjno-specjalistycznego. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Skibska, J., Borzęcka, A., Twaróg-Kanus, A. (2020). Kompetencje diagnostyczne i terapeutyczne w percepcji nauczycieli szkół ogólnodostępnych, integracyjnych i specjalnych. Kraków: Impuls.